

سپاهیان صلح که حقوق‌های زیادی را دریافت می‌داشتند، همراه کرده. همچنین به گفته شعله جاوید، ایالات متحده برای فروش محصولات مازد به کشورهای در حال توسعه - چه آن‌ها بخواهند یا نخواهند - برای خوشحال کردن کشاورزان امریکایی از سیاست دامپینگ استفاده می‌کند. تصویر ارائه شده از امریکا، یک تصویر مطلوب برای امریکاییان نخواهد بود، اما مهم است دانسته شود که این برداشت می‌تواند توسط بخش وسیع و قابل احترام روشنفکر دنیای در حال توسعه کنونی، درست پنداشته شود.

یک هفته‌نامه هنری و طنز به نام ترجمان نیز وجود دارد. کارتون‌های آن، نیشدار و تند هستند و در سراسر نشریه استفاده وسیعی از سخن دوپهلو که زبان فارسی در آن شهره است، انجام می‌شود. ترجمان شبیه هیچ یک از نشریات مخالفت‌آمیز و سنگین دست‌چپی و مطبوعات مفراتگری دولتی نیست. کارتون در ترجمان، با مهارت بحران و وضعیت دشوار روبرواری دولت را هنگام بستن شعله جاوید بیان می‌کند. هیچ یکی حاضر نمی‌شد گام نخست را بردارد (هر چند سرانجام وزارت اطلاعات و کلتور چنین کرد) و کارتون چهره‌های سهل‌المعرفه وزرای عدلیه و اطلاعات و کلتور را در لباس فوتبال نشان می‌داد که تویی (شعله جاوید) را به هم پاس می‌دادند. یکی به دیگری می‌گفت: شما باید گل بزینده دیگری پاسخ می‌داد: نه، شما باید گل بزینده عدم سختی چنین وضعیتی که در درون جامعه خیلی بی‌باک و مهاجم افغان وجود دارد، نشاط و خنده را برای همگان فراهم آورد و به طور دقیق و درست، مجموعه‌ای را به تصویر گرفت که دولت خود را در آن یافت.

آزادی جدید مطبوعات به‌سان یک نهاد آموزشی نقش بازی کرد، در حالی که کارهای متداول دولت ادامه یافت. در این قسمت چیزهای زیادی برای آموختن وجود دارد. هیچ‌گونه قانونی در مورد برخورد با نوشته‌های مسوئن و بدنام‌کننده وجود نداشت و مطبوعات آزاد، چهره‌های مهم‌تر شناخته شده را دایماً مورد تهمت و بی‌حرمتی قرار می‌دادند. در جلسات علنی ولسی جرگه و در کمیته‌های پارلمانی، به طور روبرویی دشنام‌ها تار دیگری می‌شدند. غالباً چنین حملاتی در دولت بیکاری و سستی به دنبال داشت و هدف واقعی سخنرانی آزاد و مطبوعات آزاد را نقض می‌کرد، به ویژه از آن جا که آنها بزندگان در قبال اظهارات و خرده‌گیری‌های خود، درست یا غلط، مسؤول نبودند. این امر مانع انجام اعمال ضروری اجرایی می‌شد. بدین ترتیب، انشی‌توهای آزادی و واقعی ایجاد می‌شود.

مسؤولان سانسور در وزارت اطلاعات و کلتور گهگاهی به نشان‌دادن حساسیت بیشتر تمایل داشتند. برخی دوست داشتند که تقریباً تمام نشریات آزاد را تعطیل کنند، اما جرأت نداشتند که اولین حرکت را بدون حمایت برخی از مقامات بالاتر مثل وزیر یا کابینه انجام دهند. غالباً از ولسی جرگه تقاضا می‌شد که بر مسئله انتشار یا لغو نشریه‌ای تأثیرگذار باشد. نشریات خارجی که وارد کشور می‌شدند، گهگاهی سانسور می‌شدند، هر چند این نادر بود. سانسورهای افراطی و شدید دولت، یک مقاله تشریحی اکونومیست (۲۷ جولای تا ۲ اگوست ۱۹۶۸) را برید که در آن توجه به رکود جاری اقتصادی و اجرایی نسبتاً ضعیف جنبه قانونی در خواست شده بود و همچنین گفته بود که برخی در افغانستان پیش‌بینی می‌کنند که سلطنت ممکن است برای مدت بیشتری دوام نیاورد.

یک گروه که با مخالفت غیرمسلوانه‌اش وانمود می‌کند که هیچ جایگزین دیگری برای عمل دولت امکان ندارد، می‌تواند به‌سادگی خود به یک دیکتاتور بدل شود. بنابراین، مطبوعات غیرمسؤولی تشوین‌شده توسط یک گروه فاقد مرام در ولسی جرگه (یا نفوذ خارجی) می‌تواند به عنوان یک تهدید کامل خودنمایی کند. در واقع این وضعیت از نظر صوری ممکن است شاه را وارداد تا پارلمان را منحل و حتی الامکان قانون اساسی را ملغی کند. اگر چنین چیزی اتفاق می‌افتد، این «گارد‌های سرخ» افغانستان در لباس مصونیت پارلمانی در می‌آیند و باران مطبوعات‌شان باید به‌مساوی مسؤول عمل شاه دانسته می‌شدند. اگر تجربه حاضر افغانستان در زمینه دموکراسی شکست بخورد، احتمالاً به خاطر فقدان روح دموکراتیک در اپوزیسیون است، همچنین که به خاطر فعالیت‌های مانع‌سازنده از جناح راست.

آموزش و ارتباطات فزاینده، یگانگی افغانستان را که مورد نظر شاه و روشنفکران بود، موجب شد. سیاست‌های نژادگرایانه افغان ملت تنها یک نمونه‌است. سایر سیاست‌های نژادگرایانه، سطحی‌اند. برخی می‌گویند شمال غیر پشتون برای تشکیل واحد خودگردان جدیدی در پیش گیرد، در حالی که ناحیه جنوب تحت کنترل پشتون‌ها باقی خواهد ماند. با گسترش سواد در میان گروه‌های غیرپشتون، آن‌ها فرور و آگاهی بیشتر از زبان و الگوهای فرهنگی خویش کسب کردند و چنین احساس می‌کنند که زمانی طولانی را تحت کنترل پشتون‌ها بوده‌اند (تلقی‌ای که تا اندازهای برابر است با برداشت غیر پنجابی‌ها در پاکستان که همه چیز تحت کنترل پنجابی‌هاست). بدون شک، چنین نژادگرایی با منطقه‌گرایی امروزه در میان گروه‌های اقلیت در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه شایع و همه‌جاگیر است، یعنی مشکل نژادی در ایالات متحده و روشنگری غالباً به دنبال پاسوادی نمی‌آید.

پی‌نوشت‌ها:

- ۱- در میان روزنامه‌های ولایتی نشریات زیر به چشم می‌خورد: طلوع افغان (قندهار، پشتو؛ اتفاق اسلام (هرات، فارسی / پشتو؛ بیدار (مزارشرفه، فارسی / پشتو؛ اتحاد مشرقی (جلال‌آباد، پشتو؛ اتحاد بخلان (بغلان، بخلان، فارسی / پشتو؛ بدخشان (لجلی‌آباد، فارسی / پشتو؛ سنایی (غزنی، فارسی / پشتو؛ پروان (چارکاره، فارسی / پشتو؛ ولسنگ (خوست، پشتو).
- ۲- نشریات ایالتی که هفته‌ای چهار مرتبه منتشر می‌شد: ستاره (ایمنه، فارسی / پشتو؛ پامیر (کابل، فارسی / پشتو؛ سیستان (فراه، فارسی / پشتو؛ هلمند (گرشکه، فارسی / پشتو؛ کردآوری به کمک عبدالرحمان جدیر، عبدالرزاق پال‌وال و محمدحسین رزی.
- ۳- زبان اصلی در آغاز آمده است.
- ۴- نشریه‌هایی که با علامت ستاره (*) مشخص شده تا زمان نشر کتاب (۱۹۷۲)، منتشر می‌شده است.
- ۵- هرچند تاکنون (زمان تألیف کتاب) منتشر می‌شوند در برخی موارد به علت داشتن مسائل ویرایشی توقیف یا مجبور به تعلیق نشر در دوره‌های زمانی کوتاه‌گون شده‌اند.
- ۶- نشریه «روز» که در حکم قبل از تعطیلی در قندوز منتشر می‌شد، سوسیالیست بود و ضد کمپنی امپین زر (شرکت انحصاری پنبه در شمال افغانستان).
- ۷- همچنین دو نشریه آزاد ماهانه وجود دارند: اسلام، مجله یا گرایش مذهبی به صاحب‌بانتاری و مدیرمسؤولی منتهج الدین گهچک؛ دریا، نشریه ادبی به صاحب‌بانتاری خانم سیوژی ووف و مدیر مسؤولی عبدالستار.
- ۸- یکی دیگر از رهبران برجسته «پارلمان» آزاده که او نیز در ۱۹۵۲ زندانی و سپس در ۱۹۶۳ آزاد شد، میرغلام محمد غبار بود و اخیراً کتابی با نام افغانستان در مسیر تاریخ منتشر کرد.

احمد خان‌ابدالی در سال ۱۷۲۷ م بر اریکه قدرت تکیه‌زده و حکومتی نوین‌یاد و جدیدالتأسیس را بر شالوده آریایانی کهن و خراسان بزرگ بنیاد گذاشت. گرچه پایه‌های این دولت در سال ۱۷۰۸ م توسط میرویس هوتک بی‌ریزی گردیده بود، ولی احمد خان آن را استوار ساخت. قرن هیجده میلادی دوران کشورگشایی و سلطه‌جویی در تاریخ است. سلطنت احمد خان طبق مقتضیات زمانی و مکانی باید به همان منوال می‌گذشت. به این اساس، گرچه احمد خان خود شاعر و کتابخوان بود، اما مجال کمتری برای اشاعه و گسترش فرهنگ و ادب یافت و از سوی دیگر، حکومت او جوان و نوین‌یاد بود. از این رو، قبل از رسیدگی و توجه جدی به زمینه‌های فرهنگی که از غنای تاریخی و افتخارآفرین برخوردار باشد، توجه خویش را معطوف زمینه‌های اداری نمود. البته وی جهت پیشبرد امور اداری و حسابداری از تحصیل‌کردگان ایران‌زمین بهره‌مند گردید، که میرمحمدالحسینی و میر عبدالهادی لاری‌موسوی از این ردیف‌اند. میرمحمدالحسینی در همه غزوات و حادثات در رکاب احمد خان بود و هر آنچه را به وقوع می‌پیوست، به قید زمان می‌گذاشت که «تاریخ احمدشاهی» از خدمات ارزنده این نویسنده است. میر عبدالهادی موسوی‌لاری، «عشرت» تخلص می‌نمود و در وفات احمدشاه چنین نگاشته است:

از بهر وفات شاه، عشرت می‌جست

تاریخ نیکو از خرد با تأیید

از لطف به من کرد جوابی که بگو

فردوس ز مقدمش مزین گردید

عبدالله خان بیگی هم از اراکین دولت احمد خان بوده که به دردی و پشتو شعر می‌سروده است.

عصر تیمورشاه

تیمورشاه در سال ۱۷۷۳ م بعد از وفات پدر پادشاه گردید و در سال ۱۷۹۳ م درگذشت. او بر خلاف پدر شعر دوست و ادب‌پرور خویش که همه توانش را صرف فتوحات و تحکیم کشوری و لشکری می‌نمود، در

نگاهی گذرا به

تاریخ مطبوعات افغانستان ۱۹۹۲-۱۷۴۷ م

□ میر محمد یعقوب مشعوف

اشاعه و تبلیغ و ترویج فرهنگ بذل مساعی نمود. او انجمن ادبی‌ای در داخل دربار با شرکت شاعران و ادیبان محیطی و محلی و ادیبای کشورهای مجاور ایران و هند ترتیب داد. در عین حال این انجمن مانند عمر شاه، زودگذر و کم‌نور بود! اوضاع و رویدادهای زمانه نیز در کوتاه کردن عمر آن اثر نهاد و لذا این انجمن هرگز نتوانست از رشد موردنظر بهره‌مند گردد، قوت گیرد، به محیط در آمیزد و به قول مرحوم میرمحمدصدیق فرهنگ: «آثاری که از این دوره داریم، جنبه تقلیدی دارد، چون نمایندگی از فرهنگ و دانش خراسان دارد و در تاریخ ادبیات

این خطه، مقام کوچک اما جایگاه مشخص دارد.» این دوره شاعران و نویسندگانی دارد که از آن جمله‌اند: میرلعل محمد عاجز، میر هوتک افغان، عایشه درانی و رضاقلی هما. تیمورشاه درانی خود نیز طبع شعر داشت. کتاب «تیمورشاه» که مشتمل بر حوادث دوران سلطنت وی است، توسط آقای عزیزالدین فوفلزایی تحریر گردیده است که اشعاری هم از تیمورشاه در آن درج است. بعد از وفات تیمورشاه، افغانستان نوین‌یاد بین پسران غیرمسؤول آن تقسیم گردید که جز ویرانی وطن، رکود اقتصادی، انحطاط فرهنگی، فترت اجتماعی و لگام‌گسیختگی فردی دیگر ارمغانی نداشت. طبیعی است که زمینه رشد و اشاعه فرهنگ در چنان شرایطی ناساعد و ناهمگون است و اگر هم اندکی در ذهن و اندیشه افراد نشأت می‌نمود، نه شکوفا می‌شد نه رشد می‌نمود. به موازات جنگ داخلی و حاکمیت سیستم فئودالی غیررهبی‌ری شده، مرکزیت اداری در کار نبوده که مدیحه‌سرایان مانند درباران قدیم خراسان مدح و توصیف پیشه‌گیرند و مورد تشویق و تقدیر قرار گیرند و رشد یابند.

زامداری دوست محمد خان، دوره فترت فرهنگی

دوست محمد خان بعد از اغتشاش پنج‌ساله پسران تیمورشاه، در سال ۱۸۲۲ م حکومت نیم‌بند ملی را جایگزین حکومت‌های محلی پسران تیمورشاه ساخت و جنگ آزادخواهانه را علیه انگلیسی‌های متجاوز رهبری کرد. او خود شخصی بی‌سواد بود. نه ذوقی در ادبیات

داشت و نه علاقه‌ای به فرهنگ و فرهنگیان. این دوره از وفات تیمور شاه تا رفتن دوست‌محمد خان - دوره قدرت و انحطاط فرهنگی افغانستان نامیده شده است. شاعران و نویسندگان این دوره که خامه نویسندگی و قریحه شعری نداشته‌اند، از این قرارتند: شاه شجاع، شهزاده عبدالرزاق دری، سردار مهردل خان مشرفی، کلبعلی خان شورو، فانی بلخی، مستوره غوری، عبدالملک بوسعید، میان عبدالباقی مجذدی و مصرع بدخشی. در کتاب معروف این دوره یکی اکبرنامه تألیف حمید کشمیری است که در توصیف سردار محمد اکبر نوشته شده و دیگر منظومه‌ای است از غلام‌محمد غلامی که تنها از نگاه تاریخی حایز اهمیت است نه شعری و ادبی.

امیر شیرعلی خان در سال ۱۸۶۷ م، بعد از منازعه با برادران، بار دوم به قدرت رسید و دست به یک سلسله اصلاحات داخلی و رومانی زد که از جمله این اصلاحات، مرتب نمودن اردوی منظمی بود که توسط «تعلیم‌نامه» تعلیم می‌دیدند. وی جهت رشد فرهنگی، برای اولین بار دست به تأسیس چاپخانه‌ای سنگی در کابل زد و اولین جریده فرهنگی را به نام «شش‌ساعت» در سال ۱۸۷۳ م به مدیریت میرزا عبدالعلی خان در کابل انتشار داد.

امیر عبدالرحمن در سال ۱۸۰۱ م قدرت را در افغانستان قبضه نمود. او بعد از فرار ایوب خان به ایران، دیگر رقیب داخلی برای منازعه نداشت و در ساسه سیاست خارجی با تعیین سرحدات تحمیلی افغانستان، آسوده خاطر گشت و یک سلسله اصلاحات رومانی و تهیه تجهیزات نظامی را روی دست گرفت، اما در ساسه فرهنگی و ادبی، نظر به بی‌علاقگی که در این ساسه داشت، تبحری از خود نشان نداد. باز هم جامعه از لحاظ ادبی و فرهنگی به حالت عمود و جمود باقی ماند و افرادی که هم دارای فطرت فرهنگی و قریحه شعری و ادبی بودند، نظر به این‌که جایگاهی برای خود نداشتند، به کشورهای مجاور مهاجرت می‌نمودند. اثر مهم این دوره کتاب «امیر عبدالرحمن» است که مؤلف آن سلطان احمد اهل هند است. این کتاب در آوانی که امیر مقید بخارا بوده نگاشته شده و بعد از آنکه امیر رهسپار کابل می‌گردد، خاطرات امیر به آن افزوده گشته و به نام «پندنامه دین و دولت» انتشار می‌یابد. ترجمه فارسی آن را غلامرضا قندهاری به نام «تاج‌التواریخ» منتشر ساخته است. در لندن این کتاب به نام «زندگی امیر عبدالرحمن» در دو جلد چاپ شده است. «گلشن امارت» اثر نورمحمد توری که تاریخ سیاسی دوره امیر شیرعلی خان است؛ «پادشاهان متأخر افغانستان» به قلم میرزا یعقوب علی مشتمل بر تاریخ خاندان سدوزایی از دوست‌محمد خان تا عبدالرحمن خان و همه آثار سید جمال‌الدین به خصوص «تمت‌اللیان فی تاریخ افغان» در این دوره طبع گردیده است. نویسندگان و شاعران این دوره عبارتند از سید محمدحسن شاملی، میرزا محمدنبی واصل، سردار غلام‌محمد طرزی، ابراهیم عبرت و سیدفخرالدین مجنون.

امیر حبیب‌الله خان در سال ۱۹۰۲ م به آرامش خاطر و طبق وصیت پدر بر تخت شاهی افغانستان جلوس نمود. امیر در بخارا متولد شده و دوران سیاحت خود را زیر نظر استادان مجرب آن دیار سپری کرده بود. وی شخص فهیمه و دانایی بود؛ نسبت به شاهان پیشین، توجه بیشتری به علم و ادب داشت و خواهان افغانستانی با فرهنگ بود. از کارهای مهم و درخور اهمیت او تأسیس مکتب حبیبیه در سال ۱۹۰۳ م بود. این مکتب جایگاه اولین هسته روشنفکری در افغانستان شد و در سال ۱۹۱۱ م محل تجمع آزادیخواهان بود و سپس در عمل به یک مرکز

سیاسی مبدل گشت.

امیر خود را سرالعلم‌والدین خواند و برای اشاعه و پخش و گسترش فرهنگ و ادب دست به تأسیس مطبوعه‌ای به نام «صنایع» در کابل زد. در دوران او، اولین نهضت آزادیخواهی و روشنفکری به نام «انجمن سرالاحیاء» به امر امیر و امضای عبدالقدوس خان اعتمادالدوله اجازه فعالیت یافت و دومین نشریه افغانستانی به نام «سراج‌الاسیاء» در سال ۱۹۰۵ م منتشر شد که مدیریت آن را عبدالرؤف خان خاکی عهده‌دار بود. البته در این دوره فقط یک شماره سراج‌الاسیاء انتشار یافت و از سال ۱۹۱۱ م به بعد، به مدیریت مذبزانه اولین روزنامه‌های افغان و پیشرو حرکت ترقی خواهانه علمی و فرهنگی، علامه محمود طرزی ادامه پیدا کرد. از شاهکارهای ادبی و تاریخی این دوره، «سراج‌التواریخ» تألیف مورخ شهیر و نامدار کشور فیض محمد کاتب است که تاریخ سیاسی افغانستان را از زمان امیر دوست‌محمد خان تا حبیب‌الله خان در بردارد.

امیر امان‌الله خان در سال ۱۹۱۹ م به پادشاهی رسید. او استقلال کشور را تأمین و آزادی سیاسی را برای مردم افغانستان تحصیل نمود. همزمان رفیقه‌های آزادیخواهان را جهت ترقی و تعالی کشور سر دست گرفت تا از کاروان ترقی قرن بیست عقب نماند. وی در قالب ماده ۶۸ اولین قانون اساسی افغانستان، تحصیلات ابتدایی را اجباری و مجانی قرار داد؛ در کابل لیسسه‌های امانی، رشدی، غازی و رشدیه استقلال را تأسیس کرد و مکاتبی در رشته‌های معماری، رسامی، السنه، صنایع، تجاری، تلگراف و زراعت اساس گذاشت. در ولایات نیز رشدیه هرات، رشدیه قندهار، رشدیه فراه و رشدیه طغتن را بنا نهاد. در زمان او جهت تحصیل محصلین در خارج از کشور و دعوت از استادان خارجی جهت تدریس به داخل، برنامه‌ریزی صورت گرفت و برای اولین مرتبه، برای تحصیل طبقه نوان، رشدیه مستورات را تأسیس نمود. او با روسیه، فرانسه و آلمان رابطه کنوری و فرهنگی برقرار کرد و همچنین اقدام به تأسیس کتابخانه‌ای در کابل نمود که در این میان کتاب‌هایی خطی به کتابخانه ملی که قبلاً توسط کتب اهدایی روشنفکران ایجاد گردیده بود - اهدا شد. در بهلولی سایر نظامنامه‌ها، نظامنامه مطبوعات وضع گردید و ۱۳ جریده اجازه انتشار اخذ نمودند.

امان افغان به مدیریت عبدالهادی داوی «پرشان»، محرز پیشین سراج‌الاسیاء در سال ۱۹۱۹ م منتشر شد.

مجله اردو از وزارت دفاع به مدیریت عبداللطیف خان غندم‌شیر جوان آندیشسه سال ۱۹۱۹ م نشر گردید.

ستاره افغان به مدیریت میر غلام‌محمد غبار در سال ۱۹۲۱ م از جیل السراج نشر گردید.

ابلاغ در سال ۱۹۲۱ م از کابل منتشر شد که جنبه تبلیغاتی و اعلانی داشت.

ارشادالسوان زیر نظر ملکه ثریا، به مدیریت اسما، زوجه محمود طرزی و همکاری روح‌افزا، برادرزاده محمود طرزی در سال ۱۹۲۱ م انتشار یافت.

اتحاد مشرفی در سال ۱۹۲۱ م در جلال آباد به مدیریت برهان‌الدین خان کشککی به صورت پانزده روز یک‌بار منتشر گردید.

اتفاق اسلام در سال ۱۹۲۱ م در هرات به مدیریت صلاح‌الدین سلجوقی و به قول مرحوم غبار، عبدالله خان هروی انتشار یافت. در دوره دوم، اتفاق اسلام به نام فرید نشر شده است.

بیدار در مزار شریف در سال ۱۹۲۱ م به شکل هفته‌وار انتشار یافته است.

طلوع افغان: در قندهار در سال ۱۹۲۱ م به سرپرستی عبدالعزیز خان و بعداً عبدالحنی خان حبیبی منتشر گردیده است.

بر علاوه جراید دولتی، در سال ۱۹۲۶ م اولین جریده ملی و انتقادی به نام انیس به مدیریت غلام‌محمد الدین انیس منتشر شد و جریده افغان به سرپرستی پاننده‌محمد خان فرحت؛ نوروز به مدیریت نوروز خان در سال ۱۹۲۷ م و مجله معرفت عرفان از وزارت معارف به مدیریت هاشم شایق اجازه نشر کسب نمودند. شعرا و نویسندگان این دوره عبارتند از قاری عبدالله قاری، حاجی اسماعیل سیاه «گوزک هروی»، شایق جمال، شایق هروی، خلیل‌الله خلیلی، میرزا سلطان محمد هروی «جوادی»، غلام‌رسول نیک‌باز هروی، عبدالحق صیباب، میرمحمد عمر آزاد، محمدعلم غراضی و...

در دوران قیام‌های مردمی سال ۱۹۲۹ م و حاکمیت حبیب‌الله کلکنای که خود یکی از عثمان‌خان و مرشد نادیده بود، روزنامه حبیب‌الاسلام به مدیریت برهان‌الدین کشککی انتشار می‌یافت و نشریه‌های اتحاد افغان، دکور غم و غیرت‌الاسلام و الایمان نیز منتشر شدند.

در سال ۱۹۲۹ م محمدنادر خان با پایان دادن دوره سقوی، زمام امور را به دست گرفت. او چون تبلیغات را در حکومت‌داری و اداره سیاسی با اهمیت می‌دانست، قبل از رسیدن به قدرت، روزنامه «اصلاح» را در جنوبی به مدیریت نصرالله خان منظم می‌ساخت و بعد از به دست گرفتن زمام آن را به همان عنوان ادامه داد.

در زمان زمام‌داری نادر خان «انجمن ادبی کابل» تشکیل گردید و مجله «کابل» و فصلنامه «کابل» در سال ۱۹۳۱ م از طبع بیرون آمدند. در همین دوره، روزنامه انیس دولتی گردید. روزنامه‌ها، جراید و مجلات دور نادر خان را می‌توان به شرح زیر نام برد:

روزنامه اتحاد مشرفی، اتفاق اسلام، روزنامه بیدار، روزنامه اتحاد از خان‌آباد، روزنامه طلوع افغان، انیس، روزنامه اصلاح، روزنامه هیواد به زبان پشتو، مجله آینه عرفان، مجله صحیحیه از وزارت صحت عامه (۱۳۰۹ ه. ش.)، مجله حبیب‌الله الفلاح (۱۳۰۹ ه. ش.)، مجله قندهار (۱۳۱۱ ه. ش.)، مجله اقتصاد از ریاست بانک (۱۳۱۱ ه. ش.)، مجله هرات (۱۳۱۱ ه. ش.)، مجله بلندی هرات، مجله ح - پ از حریس پرهتون و مجله اردو از وزارت دفاع.

در ابتدای سلطنت محمد ظاهرشاه و صدارت محمد هاشم‌خان جلوه قابل توجهی در ساسه مطبوعات دیده نمی‌شود. مطبوعات آزاد و ملی که در زمان حکومت امان‌الله منتشر می‌گشتند، حذف شدند و جایشان را یک تعداد مجلات در ساسات وزارتخانه‌ها گرفت که خواننده نداشت.

در سال ۱۹۳۸ م ریاست مستقل مطبوعات تأسیس گردید و در زمان صدارت مرحوم دکتر محمدیوسف به وزارت انتقال یافت.

در سال ۱۹۵۰ م زمان صدارت شام‌محمد خان، در مجلس شورا قانون مطبوعات به تصویب رسید و تعداد محدودی جراید غیردولتی اجازه انتشار یافتند. در این دوره که شروع دموکراسی در افغانستان است، ضامن آزادی مطبوعات، حقیقتات سیاسی نیز در کابل و ولایات هسته‌گذاری گردید که به نام جوانان بیدار معروف‌اند. جراید غیردولتی‌ای که در این برهه از زمان انتشار می‌یافتند، عبارتند

از: انگار به مدیریت فیض محمد انگار (جناب محافظه‌کار)؛ وطن به مسؤلیت غلام‌محمد غبار و علی‌محمد خان خروش (جناب معتدل و میانه‌رو)؛ ندای خلق به سرپرستی داکتر عبدالرحمان محمودی و عبدالحمید مبارز (جناب تندرو و منتقد)؛ جریده ولس؛ به سرپرستی گل‌پاچا الفت و در کنار اینها، نیلاب، آینه و انوم. در سال ۱۹۵۱ م تمام این جراید توقیف و مسؤولان و رهبران آن زندانی شدند.

بالاخره قانون مطبوعات در زمان صدارت داکتر محمدیوسف تدوین گردید که در ترتیب آن میر غلام‌محمد غبار نویسنده آزادیخواه و گل‌پاچا الفت سهیم بودند. در زمان صدارت محمدهاشم میوندوال، قانون مطبوعات به صورت نیمه‌رسمی تصویب شد و تعدادی از جراید غیردولتی اجازه انتشار یافتند.

محمدهاشم میوندوال اولین صدراعظم افغانستان بود که تفکر و اندیشه و تشکیلات سیاسی داشت و خواهان تغییرات بنیادی و اساسی در افغانستان بود. چون بعد از حادثه سوم عقرب و سقوط حکومت داکتر محمدیوسف به صدارت رسیده بود، وی از محصلین پوهنتون کابل دلجویی و استمالت نموده با لباس سیاه در کتابخانه پوهنتون به عزا نشست و عمیق‌ترین تأثرات خود را به محصلین ابراز نمود. آقای میوندوال در زمان جمهوریت سردار داوود به ترغیب و تحریک ستوران حزب خلق و پرچم که در دستگاه دولت نفوذ نموده بودند، در زندان اعدام گردید. در زمان صدارت میوندوال، جراید ملی و سیاسی اجازه انتشار یافتند و احزاب سیاسی امکان فعالیت پیدا نمودند. جریده مساوات که به سرمایه آقای میوندوال تمول می‌شد، ناشر اندیشه و افکار او بوده سخت به دولت انتقاد می‌نمود.

جراید سیاسی و ملی‌ای که در زمان صدارت میوندوال نشر می‌شد، در جدول زیر نشان داده شده است:

- شماره / اسم نشریه / صاحب امتیاز / مدیر مسؤول / سال تأسیس / توضیحات
- ۶ / اتحاد ملی / عبدالحمید مزده / مزده / ۱۹۶۹ / هفته‌وار
- ۷ / افغان / قدرت‌الله حداد / حداد / ۱۹۷۱ /
- ۸ / افغان ملت / غلام‌محمد فرهاد / قدرت‌الله حداد / ۱۹۶۶ م / هفته‌وار
- ۹ / افغان ولس / قیام‌الدین خادم / مسافر صادق / ۱۹۶۹ / هفته‌وار
- ۱۰ / انکارنو / نوره نورزاد / نورزاد / ۱۹۷۱ /
- ۱۱ / پروانه / امان‌الله پروانه / پروانه / ۱۹۶۸ / هفته‌وار
- ۱۲ / پکتیکا / شاه‌زمان روح / روح / ۱۹۶۹ / هفته‌وار
- ۱۳ / پیام امروز / غلام‌نبی خاطر / خاطر / ۱۹۶۸ / هفته‌وار
- ۱۴ / پیام وجدان / عبدالرؤف ترکمنی / ترکمنی / ۱۹۶۶ / هفته‌وار
- ۱۵ / پیکار / غلام‌محمد الماسک / الماسک / ۱۹۷۱ /
- ۱۶ / ترجمان / دوکتور عبدالرحیم نوین / علی‌اصغر بشیرهوری / ۱۹۶۸ / هفته‌وار
- ۱۷ / جبهه ملی / عبدالرؤف اخلاق / اخلاق / ۱۹۶۸ / هفته‌وار
- ۱۸ / خبیر / محب‌الرحمان هوسا / هوسا / ۱۹۶۸ / هفته‌وار
- ۱۹ / روزگار / محمدیوسف فرند / فرند / ۱۹۷۱ / ۱۹۷۱ م
- ۲۰ / سبا / خاطر / خاطر / ۱۹۶۸ / روزنامه
- ۲۱ / سپیددم / سیدمحمد یامداد / بشیر کبیر / ۱۹۶۹ / آقای محمود قارانی نیز مسؤلیت داشته‌اند.

در سال ۱۹۵۰م زمان صدارت شاه محمودخان، در مجلس شورا قانون مطبوعات به تصویب رسید و تعداد محدودی جراید غیردولتی اجازه انتشار یافتند. در این دوره که شروع دموکراسی در افغانستان است، ضمن آزادی مطبوعات، حلقات سیاسی نیز در کابل و ولایات هسته‌گذاری گردید

- ۲۲ / شوخ / عبدالغفار گداز / عزیز مختار / ۱۹۷۱ /
 - ۲۳ / صدای عوام / عبدالکریم قرزان / محمدعارف حنیفی / ۱۹۶۸ / هفته‌وار
 - ۲۴ / کاروان / صباح‌الدین کشکی / عبدالحنن واله / ۱۹۶۸ / روزنامه
 - ۲۵ / کمک / محمدیعقوب کمک / کمک / ۱۹۶۶ م / یک شماره نشر گردید
 - ۲۶ / مردم / سیدمقدس نگاه / غلام محی‌الدین توفیقی / ۱۹۶۶ / هفته‌وار
 - ۲۷ / ملت / فداحمد فدایی / فدایی / ۱۹۷۱ /
 - ۲۸ / وحدت / خال‌محمد خسته / خسته / ۱۹۶۶ / هفته‌وار
 - ۲۹ / هدف / غلام‌محمد ارمیل / محمدرحیم مهران / ۱۹۶۸ / هفته‌وار
- خلق: ارگان نشراتی حزب دموکراتیک خلق افغانستان به صاحب امتیازی نورمحمد تره‌کی و مدیریت حسن بارق شفیع به تاریخ ۱۱ آوریل ۱۹۶۶م در زمان صدارت میوندوال به‌طور هفته‌وار انتشار یافت و بعد از انشعاب حزب به‌دو شعبه به رهبری نورمحمد تره‌کی و ببرک کارمل، جریده پرچم به صاحب‌امتیازی ببرک کارمل و مدیریت سلیمان لاین در ۱۴ مارچ ۱۹۶۸ به مدت یک‌سال منتشر گردید. جریده پرچم که «درد بر لبین» نوشته بود در اثر تحقن روحانیون در مسجد پل خشتی از نشر باز ماند.
- شعله جاوید: ارگان نشراتی سازمان جوانان مشرقی، ناشر اندیشه‌های دموکراتیک نوین افغانستان به مدیریت و صاحب‌امتیازی دوکتور عبدالرحیم محمودی در سال ۱۹۶۶ منتشر گردید.
- ساوات: از جناح میوندوال رهبری می‌گردید و در ۲۶ جون ۱۹۶۶م به صاحب امتیازی عبدالشکور رشاد به مدیریت رحیم الهام، محمدشرف ایوبی و عبدالغنی میوندی انتشار یافت.
- افغان ملت: ارگان حزب پشتون‌گرایان افغان سوسیال‌دموکرات به صاحب امتیازی غلام‌محمد فرهاد «پاپا» و مدیریت قدرت‌الله حداد و حبیب‌الله رفیع منتشر شد. این نشریه بعداً به‌دو شعبه ملت، ارگان

نشراتی ملت، به مدیریت فداحمد فدایی و افغان به سرپرستی قدرت‌الله حداد تقسیم شد و انتشار یافت.

گهیخ: بیان‌کننده اندیشه‌های اسلامی برادران مسلمان خارج از حلقه پوهتون، به مدیریت متهاج‌الدین گهیخ در ۱۳ اکتبر ۱۹۶۸ انتشار یافت. ندای حق: ارگان نشراتی روحانیون به صاحب‌امتیازی مولوی ستار صدیقی و مدیریت غلام‌نبی زرمتمی در سال ۱۹۷۱ منتشر گردید.

در مرکز نیز روزنامه‌های انیس، اصلاح، هیواد، کابل، تایمز، ژوندون، پشتون رخ، کابل، احصایه از ریاست احصایه، احصایه از وزارت پلان صحت عامه، مجله طب از ریاست فاکولته طب، مجله اقتصاد از ریاست بانک، مجله پوهتون از ریاست پوهتون، مجله عرفان و مجله پیام حق از وزارت معارف، مجله میرمن از ریاست میرمن تولنه، مجله ح پ از حری پوهتون، مجله سرمایه‌اش از ریاست سرمایه‌اش، مجله صحت از وزارت صحت عامه، مجله پلان از وزارت پلان، مجله آریانا و جریده پامیر از ریاست شاروالی نشر می‌شدند.

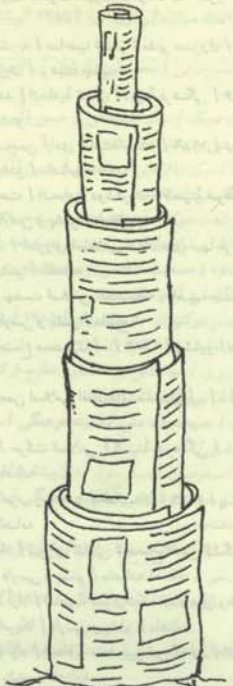
در ولایات، روزنامه اتفاق اسلام و مجله هرات از ولایت هرات، مجله قندهار و روزنامه طلوع افغان از ولایت قندهار، روزنامه بیدار و مجله بلخ از ولایت بلخ، روزنامه پروان از ولایت پروان، روزنامه سبایی از ولایت غزنی، روزنامه سیستان از ولایت فراه، روزنامه ستوری از ولایت میمنه و روزنامه بدخشان از ولایت بدخشان انتشار می‌یافتند.

به تاریخ ۲۶ سرطان ۱۳۵۲ کودتای نظامی به رهبری سردار داوود به پیروزی رسید و رژیم شاهی مشروطه به جمهوری تبدیل گردید. جراید آزاد و غیردولتی از نشر باز ماندند. روزنامه‌ها و مجلات دولتی تحت اداره دولت جمهوری منتشر می‌شدند. در این سال‌ها روزنامه‌های جمهوری، انیس، اصلاح، هیواد، کابل، تایمز، اتفاق اسلام، بیداد، قاریاب، قندهار، پروان، ننگرها، بدخشان، سیستان و منجلات اقتصاد، احصایه، ژوندون، صحت، طب، کابل، آریانا، پیام حق، عرفان، میرمن، پشتون رخ، و جریده پامیر انتشار می‌یافتند.

نشان

- ۹ - جریده «درفش محصل امروز»
- ۱۰ - جریده «جوانان» از سفارت اتحاد جماهیر اشتراکی شوروی به‌دو زبان پشتو و دری به صورت جداگانه
- ۱۱ - جریده «قلم» نشریه انجمن نویسندگان افغانستان
- ۱۲ - جریده «زنان افغانستان» ارگان نشراتی سازمان زنان
- ۱۳ - مجله «میرمن» ارگان نشراتی سازمان زنان افغانستان (سازا)
- ۱۴ - جریده «میهن» نشریه سازمان انقلابی زحمتکشان افغانستان (سازا)
- ۱۵ - جریده «جنبش» نشریه سازمان کارگران افغانستان
- ۱۶ - جریده «زیری» نشریه آکادمی علوم افغانستان به زبان پشتو
- ۱۷ - سالنامه «زیری» نشریه آکادمی علوم افغانستان
- ۱۸ - جریده «کار» نشریه اتحادیه‌های صنفی افغانستان
- ۱۹ - مجله «کار» نشریه اتحادیه‌های صنفی افغانستان
- ۲۰ - روزنامه «کابل نیوتایمز» Kabul - New - Times (به زبان انگلیسی)
- ۲۱ - روزنامه «افغانستان تو دی» Afghanistan To day (به زبان انگلیسی)
- ۲۲ - مجله «زندگی حزبی» ارگان نشراتی ح-د-خ-ا در زمان ببرک کارمل
- ۲۳ - مجله «دوستی» ارگان نشراتی کمیته صلح و همبستگی
- ۲۴ - مجله «سوادآموزی» از طرف ریاست سوادآموزی وزارت معارف
- ۲۵ - مجله «هری» از سوی انجمن فرهنگیان هرات باستان
- ۲۶ - مجله «شمشاد» وابسته به انجمن فرهنگیان خوشحال ختک
- ۲۷ - مجله «فرحستان» از مرکز انجم ملت هزاره
- ۲۸ - مجله «فای» وابسته به فرهنگیان مولانا جلال‌الدین رومی
- ۲۹ - مجله «ادب» از ریاست فاکولته ادبیات پوهتون کابل
- ۳۰ - مجله «وزمه» از ریاست فاکولته ادبیات پوهتون کابل
- ۳۱ - مجله «خراسان» از ریاست آکادمی علوم طبیعی افغانستان
- ۳۲ - مجله «علوم طبیعی» از ریاست آکادمی علوم طبیعی افغانستان
- ۳۳ - مجله «علوم اجتماعی» از ریاست آکادمی علوم طبیعی افغانستان
- ۳۴ - مجله «هنر» از انجمن نویسندگان افغانستان
- ۳۵ - مجله «ژوندون» از اتحادیه نویسندگان افغانستان (به دو زبان پشتو و فارسی در دو مجلد)
- ۳۶ - مجله «آواز» از وزارت رادیو و تلویزیون
- ۳۷ - مجله «کتاب» از ریاست کتابخانه‌های کابل
- ۳۸ - مجله «ملیت‌های برادر» از وزارت امور سرحدات
- ۳۹ - مجله «خارتوالی» از ریاست ستره محکمه
- ۴۰ - مجله «قضا» از ریاست ستره محکمه
- ۴۱ - مجله «سرمیاشت» از ریاست سرمیاشت افغانستان
- ۴۲ - مجله «عاطفه» از ریاست سرمیاشت کابل
- ۴۳ - مجله «پشتو خیرنی»
- ۴۴ - مجله «فرهنگ خلق»
- ۴۵ - مجله «فولکلور»
- ۴۶ - مجله «دکمکیان انیس»
- ۴۷ - مجله «پیش‌آنگ»
- ۴۸ - مجله «دانش»
- ۴۹ - مجله «جامعه و دانش»
- ۵۰ - مجله «دوریز» یا «دربخ»
- ۵۱ - مجله «افغانستان وروره»
- ۵۲ - مجله «مسایل سوسیالیزم»

- ۵۳ - مجله «شوخک»
 - ۵۴ - مجله «خارتندی»
 - ۵۵ - مجله «آریانا»
 - ۵۶ - مجله ادبی هرات
- در کنار این‌ها، روزنامه‌های انیس، هیواد، بلخ، بیدار، سمنگان، جوزجان، ارزگان، بامیان، اتفاق اسلام، قندهار، گوراش، پلدوز، پلوشه، سوب و ستوری، نشر می‌شدند.
- در زمان آتش ملی حکومت دوکتور نجیب‌الله جراید غیر وابسته به حزب نیز انتشار یافتند:
- جریده «آزادی» به مدیریت غلام‌سخی غیرت.
 - «انتخاب هفته» به مسؤولیت ظاهر طین
 - «شوخک» به سرپرستی مرحوم عزیز مختار
 - «سلام»
 - «سباورن»
- کودتای ثور و به تعقیب آن اشغال افغانستان توسط ارتش اشغالگر روس با مقاومت و پایداری ملت مقاوم و آزادیخواه ما رو به رو گردید که این مقاومت و پایداری در تنها در سنگر جهاد مسلحانه، بل در سنگر فرهنگ و قلم نیز ادامه داشت.

در این جدول، نشرات دوران مقاومت به طور اجمالی معرفی شده‌اند:

شماره / اسم نشریه / صاحب امتیاز / مدیر مسؤول / سال تأسیس / محل انتشار / زبان / نوعیت چاپ

۱ / آرمان مجاهد / اتحادیه شمال / کمیته فرهنگی / ۱۹۸۶ / پیشاور / فارسی و پشتو

۲ / آزادی / انجمن آزادی / افغانستان / ۱۹۸۹ / ناروی و الکس / فارسی و پشتو / ماهنامه

۳ / آینه صحت / اتحادیه دوکتوران / کمیته فرهنگی / ۱۹۸۶ / پیشاور / فارسی و پشتو / نامنظم

۴ / اتفاق افغان / شورای اسلامی افغان‌های مهاجر / - / امریکا / فارسی و پشتو / ماهنامه

۵ / اخلاص / نهضت اسلامی افغانستان / زاهد احمدزی / ۱۹۸۶ / پیشاور / فارسی و پشتو / ماهنامه

۶ / اخوت / اجتماع محصلان / - / ۱۹۸۳ / پیشاور / فارسی و پشتو / ماهنامه

۷ / ارشاد / انجمن اسلامی افغان‌های مسلمان / - / آلمان / فارسی / ماهنامه

۸ / استقامت / حرکت اسلامی / کمیته فرهنگی / ۱۹۷۸ / تهران / فارسی / ماهنامه

۹ / استقلال / حزب رستاخیز / افغانستان / ۱۹۷۹ / پیشاور / فارسی و پشتو / ماهنامه

۱۰ / افغان جهاد / شورای ثقافتی / صباح‌الدین کشککی / ۱۹۸۷ / پیشاور / فارسی و پشتو / ماهنامه

۱۱ / افغانستان آزاد / اتحادیه دموکراتیک افغان‌های وطن‌دوست / - / ۱۹۸۷ / امریکا / فارسی و پشتو / ماهنامه

۱۲ / افغانستان آزاد / اتحادیه محصلین امریکا / - / ۱۹۸۳ / امریکا / فارسی و پشتو / ماهنامه

۱۳ / افغانستان آزاد / اتحادیه محصلین / ۱۹۸۱ / پیشاور / فارسی و پشتو / ماهنامه

۱۴ / افغانستان / اطلاعاتی مرکز / سیدبه‌الدین منجروح / ۱۹۸۰ / پیشاور / انگلیسی / ماهنامه

۱۵ / افغانستان در مطبوعات جهان / انجمن ترجمه کتاب جهاد / سیدمحمد / ۱۹۸۶ / پیشاور / فارسی و پشتو / افغانستان در مطبوعات جهان

۱۶ / افغانستان / مهاجرین مسلمان / - / - / پیشاور / فارسی و پشتو / ماهنامه

۱۷ / افغان مجاهد / مرکز اطلاعاتی مجاهدین / - / - / پیشاور / فارسی و پشتو / ماهنامه

۱۸ / افغان ملت / سوسیال دموکرات / امین واکمن / ۱۹۸۰ / هند / فارسی و پشتو / ماهنامه

۱۹ / البیان / اتحاد اسلامی مجاهدین / کمیته فرهنگی / ۱۹۸۷ / پیشاور / اردو / ماهنامه

۲۰ / البیان المرصوص / صدای خط اسلام / خط اسلام / امبیل / ۱۹۸۲ / پیشاور / عربی / ماهنامه

۲۱ / التفسیر العالم / اتحاد هفتگانه / عبدالاحد تارشی / ۱۹۸۳ / پیشاور / عربی / سه ماهه

۲۲ / الجهاد / اتحاد سه گانه / عبدالباری غیرت / ۱۹۸۳ / پیشاور / عربی / نامنظم

۲۳ / الصبح / حزب اسلامی / کمیته فرهنگی / - / آلمان / فارسی / ماهنامه

۲۴ / الفلاح / اتحاد هفتگانه / کمیته فرهنگی / ۱۹۸۲ / استرالیا / فارسی و پشتو / ماهنامه

۲۵ / المجاهدون / جمعیت اسلامی / عنایت خلیل / - / پیشاور / عربی / ماهنامه

۲۶ / المسلمون / مولوی غلام‌علی / زمکز عابد / ۱۹۸۲ / پیشاور / فارسی و پشتو / ماهنامه

۲۷ / المعروف / انجمن اسلامی مهاجرین / - / ۱۹۷۹ / پیشاور / فارسی و پشتو / ماهنامه

۲۸ / الموقف / حزب اسلامی / محمدزمان زمزل / - / پیشاور / عربی / ماهنامه

۲۹ / المؤمنات / جمعیت زنان جمعیت اسلامی / - / ۱۹۸۵ / پیشاور / فارسی و پشتو / ماهنامه

۳۰ / النور / حزب اسلامی / یونس خالص / ریاست فرهنگی / ۱۹۸۱ / پیشاور / فارسی و پشتو / پانزده روزه

۳۱ / الوطن اسلامی / محاذ ملی / کمیته فرهنگی / ۱۹۸۶ / پیشاور / عربی / دو ماهه

۳۲ / انجمن گروه مبارزان مسلمان افغانستان

۳۳ / انقلاب اسلامی افغانستان / جمعیت اسلامی / - / - / تهران / فارسی / ماهنامه

۳۴ / ایثار / حرکت انقلاب / فقیرمحمد خنجری / ۱۹۸۶ / پیشاور / فارسی و پشتو / ماهنامه

۳۵ / باامداد / آمريت عمومى ارشاد عامه / - / - / قم / فارسی / ماهنامه

۳۶ / بشارت / امارت عمومی حوزه جنوب غرب / مسلم / ۱۹۸۰ / هرات / فارسی و پشتو / دو هفته‌نامه

۳۷ / بشارت / حرکت انقلاب / کمیته فرهنگی / ۱۹۸۰ / پیشاور / فارسی و پشتو / نامنظم

۳۸ / بشارت / حزب وحدت / حزب وحدت / ۱۹۹۰ / پیشاور / فارسی / ماهنامه

۳۹ / بشارت / طلاب کینو / هیأت تحریر / - / - / قم / فارسی / ماهنامه

۴۰ / بولتین خبری / حزب الله / هرات / ۱۹۸۷ / ایران / فارسی / بیان آید / هشته / ماهنامه

۴۱ / بولتین خبری / حزب وحدت / حزب وحدت / ۱۹۹۰ / تهران / فارسی / پانزده روزه

۴۲ / بولتین خبری / سازمان نصر / سازمان نصر / ۱۹۸۵ / تهران / فارسی / پانزده روزه

۴۳ / پیام آزادی / شورای فرهنگی ولایت پروان / - / - / داخل / فارسی / ماهنامه

۴۴ / پیام اتحاد / اتحاد افغان‌های کوتنس / - / - / خارج / فارسی / ماهنامه

۴۵ / پیام بانوان اسلام / حرکت اسلامی / شورای ولایت کابل / ۱۹۸۶ / کابل / فارسی / نامنظم

۴۶ / پیام پاسدار / پاسداران جهاد اسلامی افغانستان / - / تهران / فارسی / ماهنامه

۴۷ / پیام خون / سازمان نصر / بخش شمال / - / داخل / فارسی / ماهنامه

۴۸ / پیام دعوت / دعوت اسلامی / - / - / تهران / فارسی / ماهنامه

۴۹ / پیام زن / سازمان رهایی / شورای زنان / - / اروپا / فارسی / ماهنامه

۵۰ / پیام زن مسلمان / زنان مهاجر / - / - / فارسی / یک شماره

۵۱ / پیام سنگر / حرکت اسلامی / شورای ولایتی کابل / ۱۹۸۶ / کابل / فارسی / ماهنامه

۵۲ / پیام عروزالوقی / حرکت انقلاب / کمیته فرهنگی - عمر اسیر / ۱۹۸۶ / پیشاور / فارسی و پشتو / دو ماهه

۵۳ / پیام مبارز / جنبش مسلمانان مبارز

۵۴ / پیام مقاومت / سازمان نصر / بخش غربی / - / داخل / فارسی / ماهنامه

۵۵ / پیام مهاجر / جنبش مقاومت / - / - / داخل / فارسی / ماهنامه

۵۶ / پیام مهاجر / کانون مهاجر / - / - / تهران / فارسی / ماهنامه

۵۷ / پیام نصر / سازمان نصر / سازمان نصر / ۱۹۸۵ / تهران / فارسی / ماهنامه

۵۸ / پیام وحدت / اتحاد اسلامی مجاهدین / عبدالحسین مقصودی / ۱۹۸۲ / کویت / ازبکی و فارسی / ماهنامه

۵۹ / پیام وحدت / انجمن اسلامی محصلان خارجی / - / - / دلی / فارسی / ماهنامه

۶۰ / پیام وحدت / حزب وحدت / - / ۱۹۹۰ / خارج / فارسی / ماهنامه

۶۱ / ترجمان الحق / احمدزی زاهدی / زاهدی / ۱۹۸۶ / پیشاور / فارسی و پشتو / ماهنامه

۶۲ / تکبیر / اتحادیه اسلامی مجاهدین افغان

۶۳ / توحید سنگر / شورای ارشاد جهادی / حوزه جنوب غرب / - / ۱۹۸۷ / هرات / فارسی و پشتو / ماهنامه

۶۴ / نور / اتحادیه عمومی محصلان افغانی / خارج از کشور

۶۵ / جبهه آزادی / نجات ملی افغانستان / هدایت متین / ۱۹۸۶ / پیشاور / انگلیسی / ماهنامه

۶۶ / جهاد / اتحاد سه گانه / دوکتور رهین / ۱۹۸۱ / پیشاور / فارسی و پشتو / ماهنامه

۶۷ / جهاد افغان / محمدعقوب شرافت / شرافت / ۱۹۸۲ / پیشاور / فارسی و پشتو / ماهنامه

۶۸ / جهاد راستین / اتحاد سیاف / سید رسول / ۱۹۸۱ / پیشاور / فارسی و پشتو / ماهنامه

۶۹ / حبل الله / شهاب / سمیع / ۱۹۸۲ / تهران / فارسی / ماهنامه

۷۰ / حق باخوان / اتحاد اسلامی برای آزادی / ۱۹۸۶ / پیشاور / فارسی و پشتو / ماهنامه

۷۱ / حوت خوین / شورای جانبازان انقلاب اسلامی / ۱۹۸۱ / هرات / فارسی و پشتو / ماهنامه

۷۲ / خبرنامه پیک / حزب وحدت / شورای فرهنگی / ۱۹۹۰ / قم / فارسی / روزانه

۷۳ / خبرنامه سحر / سیدجمال‌الدین / هیأت تحریریه / ۱۹۸۹ / تهران / فارسی / روزانه

۷۴ / خبرنامه صبح / حزب وحدت / حزب وحدت / ۱۹۹۰ / تهران / فارسی و پشتو / ماهنامه

فارسی / ماهنامه

۷۵ / خپلواکي / اتحاد سیاف / رسول امین / ۱۹۸۵ / پیشاور / فارسی و پشتو / ماهنامه

۷۶ / خراسان / نصیردانی / محمدتوی کوشان / - / پیشاور / پشتو / ماهنامه

۷۷ / د افغانستان جنگ / مرکز اطلاعاتی / حسن وُلسمل / ۱۹۸۷ / ناروی / فارسی و پشتو / ماهنامه

۷۸ / د افغانستان / مرکز اطلاعاتی مجاهدین / حسن وُلسمل / ۱۹۸۷ / ناروی / انگلیسی / ماهنامه

۷۹ / د جهاد پلوشه / حوزه جنوب غرب جمعیت اسلامی / عصمت قانع / ۱۹۸۷ / پیشاور / فارسی و پشتو / ماهنامه

۸۰ / د جهاد هنداره / جمعیت اسلامی / محمدتعام ونوغي / ۱۹۸۶ / پیشاور / انگلیسی / دو ماهه

۸۱ / درمان / انجمن دوکتوران / خارج از وطن / ۱۹۸۱ / پیشاور / فارسی و پشتو / ماهنامه

۸۲ / د ساوون زيری / مجاهدین و محصلین / خارج از کشور

۸۳ / دفاع / سازمان نیروی اسلامی

۸۴ / راستگويان / جبهه نجات ملی / کمیته فرهنگی / - / دانمارک / فارسی و پشتو / ماهنامه

۸۵ / راه اسلام / سیدرسول / سیدرسول / - / پیشاور / پشتو / ماهنامه

۸۶ / راه حسین / جمعیت اسلامی / کمیته فرهنگی / ۱۹۸۹ / ایران / فارسی / ماهنامه

۸۷ / راهیان نور / قرارگاه غلام‌محمد نبازی / بخش فرهنگی / ۱۹۷۸ / هرات / فارسی / ماهنامه

۸۸ / راهیای / سازمان رهایی / بخش فرهنگی / ۱۹۷۸ / کابل / فارسی / ماهنامه

۸۹ / راهیای / احیاء تحریر / ۱۹۸۱ / آلمان / فارسی و پشتو / ماهنامه

۹۰ / ساینس / انجمن دوکتوران / - / ۱۹۸۱ / پیشاور / فارسی و پشتو / ماهنامه

۹۱ / سیاوون / اتحادیه اسلامی استادان / خارج از وطن / - / ۱۹۸۱ / پیشاور / فارسی و پشتو / ماهنامه

۹۲ / سپیدی / محمدصدیق پسرلی / پسرلی / ۱۹۸۲ / پیشاور / فارسی و پشتو / ماهنامه

۹۳ / ستان / سازمان نیروی انقلاب اسلامی

۹۴ / سنگر / جبهه متحد اسلامی / شورای فرهنگی / - / تهران / فارسی / ماهنامه

۹۵ / سوم عقرب / اتحادیه عمومی محصلان افغانی / بخش اروپا

۹۶ / سیمای مجاهد / جمعیت اسلامی / نمایندگان / کنوز / - / پیشاور / فارسی و پشتو / ماهنامه

۹۷ / شفق / حزب اسلامی / کمیته فرهنگی / ۱۹۸۰ / پیشاور / دری و پشتو / ماهنامه

۹۸ / شهادت جوان / حزب اسلامی / مرکز فرهنگی / - / پیشاور / فارسی / ماهنامه

۹۹ / شهادت / حزب اسلامی / حکمتیار / محمدقدیر بشارت / ۱۹۷۸ / پیشاور / دری و پشتو / روزنامه

۱۰۰ / شهید پیغام / اتحاد هفتگانه / فداحمد فایض / ۱۹۸۰ / پیشاور / فارسی و پشتو / ماهنامه

دری و پشتو / یک شماره
 ۱۰۱ / شهید / حزب اسلامی / کمیته فرهنگی / ۱۹۸۱ / پیشاور / دری و پشتو / ماهنامه
 ۱۰۲ / شهید زیری / جمعیت اسلامی / کمیته فرهنگی / ۱۹۶۰ / پیشاور / دری و پشتو / ماهنامه
 ۱۰۳ / صدای افغانستان / قازا / هیئت رهبری / ۱۹۸۲ / آلمان / دری و پشتو / ماهنامه
 ۱۰۴ / صدای افغانستان / محصلین مقیم ایران / هیأت تحریر / ۱۹۸۱ / تهران / دری و پشتو / ماهنامه
 ۱۰۵ / صدای زن / انجمن زنان / غلام نبی خاطر / ۱۹۸۲ / هند / پشتو / ماهنامه
 ۱۰۶ / صدای نورستان / اتحاد اقدام نورستان / - / ۱۹۸۲ / پیشاور / پشتو / نامنظم
 ۱۰۷ / ضراط المستقیم / لیدا میر تحسین / میرتحسین / ۱۹۸۷ / پیشاور / دری و پشتو / ماهنامه

۱۰۸ / ضراط / قازوق / فاروق / ۱۹۸۵ / پیشاور / دری و پشتو / ماهنامه
 ۱۰۹ / صف / انجمن اسلامی محصلین اروپا / - / ۱۹۷۸ / اروپا / دری و پشتو / ماهنامه
 ۱۱۰ / صوت الجهاد / جمعیت اسلامی / عبدالاحد تارش / - / پیشاور / عربی / ماهنامه
 ۱۱۱ / طارق / سازمان آزادیبخش اسلامی
 ۱۱۲ / طلوع وحدت / حزب وحدت / - / ۱۹۹۱ / پیشاور / فارسی / هفته نامه
 ۱۱۳ / عدالت / سازمان مجاهدین ندای خلق افغانستان
 ۱۱۴ / عروالوقتی / - / سید نصیر احمد علوی / ۱۹۸۷ / ایران / فارسی / ماهنامه
 ۱۱۵ / عروالوقتی / عبدالحکیم طیبی / طیبی / - / فرانسه / انگلیسی و عربی / ماهنامه
 ۱۱۶ / علمی ویشنا / انجمن علمی جوانان / - / ۱۹۸۵ / پیشاور / فارسی و پشتو / ماهنامه
 ۱۱۷ / غازی / تنظیم ولایت لوگر جمعیت اسلامی / احمدزی / - / ۱۹۸۶ / پیشاور / فارسی و پشتو / ماهنامه
 ۱۱۸ / غزا / حرکت انقلاب / عبدالباری غیرت / ۱۹۷۸ / پیشاور / فارسی و پشتو / ماهنامه
 ۱۱۹ / فجر آزادی / گروه توحیدی قیام مستضعفین افغانستان
 ۱۲۰ / فجر امید / حرکت اسلامی / کمیته فرهنگی / ۱۹۸۱ / تهران / فارسی / ماهنامه
 ۱۲۱ / فرهنگ / مرکز فرهنگی انجمن کمک به مهاجرین / مجید ملک / ۱۹۸۲ / آلمان / انگلیسی / فصلنامه
 ۱۲۲ / فریاد مجاهد / سازمان مجاهدین / سلیمان ولید / ۱۹۸۵ / آمریکا / فارسی و پشتو / ماهنامه
 ۱۲۳ / فریاد مجاهد / سازمان مهاجرین مسلمان افغانستان
 ۱۲۴ / قسط / نشریه آزاد / سید فضل کابلی / ۱۹۸۶ / پیشاور / پشتو / ماهنامه
 ۱۲۵ / قضاوت / شورای آوارگان / وکیل محمد اکبر / ۱۹۸۲ / پیشاور / فارسی و پشتو / ماهنامه
 ۱۲۶ / قلب آسیا / - / - / - / پیشاور / فارسی / ماهنامه
 ۱۲۷ / قلم / مرکز خبرگزاری جهاد / - / ۱۹۸۶ / پیشاور / فارسی و پشتو / دو ماهه
 ۱۲۸ / قیام حق / کمیته فرهنگی قیام حق / ننگیالی / ۱۹۸۲ / پیشاور / فارسی / ماهنامه
 ۱۲۹ / کاروان جهاد / جمعیت اسلامی / کمیته فرهنگی / ۱۹۸۲ / پیشاور / فارسی / نامنظم
 ۱۳۰ / کلتور / اتحادیه کمک به مهاجرین / مرکز خبرگزاری / ۱۹۸۲ / آلمان / فارسی و پشتو / دو ماهه
 ۱۳۱ / گل سرخ / اتحاد اسلامی / - / ۱۹۸۱ / - / فارسی / ماهنامه
 ۱۳۲ / لوی اسلام / جمعیت اسلامی / قازغان خری پوهنتون علی (ع) / ۱۹۸۴ / پیشاور / دری و پشتو / ماهنامه
 ۱۳۳ / لوی توحید / اتحاد اسلامی / سمت شمال / محمد آصف خاوری / ۱۹۸۲ / مزار شریف / دری و پشتو / ماهنامه
 ۱۳۴ / لوی حق / جهات شهید انضالی / بخش فرهنگی / - / هرات / فارسی و پشتو / ماهنامه

بنیاد آید پیشه

۱۳۵ / ماهنامه مجاهدین / حزب اسلامی / سورگیل / ۱۹۸۵ / پیشاور / انگلیسی / ماهنامه
 ۱۳۶ / مجاهد پیغام / نمایندگان آمریکا / فداحمد نویر / ۱۹۷۸ / آمریکا / دری و پشتو / ماهنامه
 ۱۳۷ / مجاهد / جمعیت اسلامی / ننگیالی / ۱۹۷۸ / پیشاور / دری و پشتو / پانزده روز
 ۱۳۸ / مجاهد ولس / مرکز اطلاعاتی افغان / حسن وئسل / ۱۹۸۲ / پیشاور / فارسی / ماهنامه
 ۱۳۹ / مجاهد وئس / مرکز اطلاعاتی مجاهدین / حسن وئسل / ۱۹۸۴ / نازری / دری و پشتو / ماهنامه
 ۱۴۰ / مجاهدین کا اتحاد / اتحاد نه گانه / کمیته فرهنگی / ۱۹۸۲ / پیشاور / اردو / نامنظم
 ۱۴۱ / مجاز / مجاز ملی اسلامی / کمیته فرهنگی / ۱۹۸۷ / پیشاور / انگلیسی / نامنظم
 ۱۴۲ / مجاز / مجاز ملی افغانستان / کمیته فرهنگی / ۱۹۸۶ / پیشاور / دری و پشتو / ماهنامه
 ۱۴۳ / مرصد جهاد / شورای مجاهدین سنگان / عبادالله مستقیم / ۱۹۸۴ / پیشاور / دری و پشتو / ماهنامه
 ۱۴۴ / مشعل / جمعیت اسلامی / سید عبدالله / ۱۹۸۷ / پیشاور / اردو / ماهنامه
 ۱۴۵ / مشعل / محمد صدیق پسرلی / پسرلی / ۱۹۸۱ / پیشاور / دری و پشتو / ماهنامه
 ۱۴۶ / مقاومت / حزب مترقی دموکراتیک افغانستان / ۱۹۸۲ / آمریکا / دری و پشتو / ماهنامه
 ۱۴۷ / مهاجر / هیأت تحریری / مؤمن گلپهاری / ۱۹۸۶ / پیشاور / دری و پشتو / دو ماهه
 ۱۴۸ / میناق خون / جمعیت اسلامی / عمادالدین وثیق / ۱۹۷۸ / پیشاور / دری و پشتو / ماهنامه
 ۱۴۹ / میناق وحدت / حزب وحدت / حزب وحدت / ۱۹۹۰ / قم / فارسی / هفته نامه
 ۱۵۰ / ندای آزادی / ساما / هیئت رهبری / ۱۹۷۸ / داخل / دری و پشتو / ماهنامه
 ۱۵۱ / ندای استقلال / افغان لیگ / افغان لیگ / ۱۹۸۴ / آلمان / دری و پشتو / ماهنامه
 ۱۵۲ / ندای اسلام / جبهه نجات ملی / کمیته فرهنگی / ۱۹۸۶ / پیشاور / دری و پشتو / ماهنامه
 ۱۵۳ / ندای جنداف / محمدللال نیرم / نیرم / ۱۹۸۷ / کابل / پشتو / دری / ماهنامه
 ۱۵۴ / ندای جوانان / ساما / هیأت رهبری / ۱۹۸۴ / پیشاور / دری و پشتو / ماهنامه
 ۱۵۵ / ندای حق / حرکت انقلاب مولوی منصور / شجاع الدین خادم / ۱۹۸۶ / پیشاور / دری و پشتو / ماهنامه
 ۱۵۶ / ندای حق / مولوی عباس صدیقی / مولوی شجاع الدین / ۱۹۸۶ / پیشاور / دری و پشتو / ماهنامه
 ۱۵۷ / ندای مجاهد / نشریه آزاد / خلیل المتین / ۱۹۸۶ / پیشاور / دری و پشتو / ماهنامه
 ۱۵۸ / ندای مسلمانان مبارز / امارت عمومی حوزه جنوب غرب / تهران

۱۵۹ / ندای وحدت / قرارگاه حضرت محمد رسول الله / سید نصیر احمد علوی / ۱۹۸۸ / هرات / فارسی / ماهنامه
 ۱۶۰ / نظامی پائون / جبهه اسلامی / نظام الدین پیلوت / ۱۹۸۶ / کویته / دری و پشتو / ماهنامه
 ۱۶۱ / نوا / نهضت وطنپرستان آزادخواه / شورای فرهنگی / ۱۹۸۰ / کابل / فارسی و پشتو / ماهنامه
 ۱۶۲ / نهضت / نهضت اسلامی / کمیته فرهنگی / - / تهران / فارسی / ماهنامه
 ۱۶۳ / وحدت / اتحادیه افغانی محصلان شهر برلین
 ۱۶۴ / وحدت اسلامی / اتحاد مجاهدین / امین و قاد / ۱۹۸۵ / پیشاور / فارسی و پشتو / نامنظم
 ۱۶۵ / وحدت اسلامی / اتحاد هفتگانه / کمیته فرهنگی / ۱۹۸۲ / پیشاور / فارسی و پشتو / یک شماره
 ۱۶۶ / وحدت اسلامی / اتحاد هفتگانه / محمد نسیم بشارت / ۱۹۸۲ / پیشاور / فارسی و پشتو / نامنظم
 ۱۶۷ / وطن / اتحاد اسلامی مجاهدین شمال / دوکتور زرغون / ۱۹۸۲ / پیشاور / ازبکی و فارسی / ماهنامه
 ۱۶۸ / وفا / انجمن اسلامی نویسندگان / رسول امین / ۱۹۸۶ / پیشاور / انگلیسی / فصلنامه
 ۱۶۹ / هجرت / جمعیت اسلامی / رحمان سعید / ۱۹۸۳ / پیشاور / اردو / ماهنامه
 ۱۷۰ / هجرت / نهضت روحانیت جوان
 ۱۷۱ / هدایت اسلام / حرکت انقلاب / محمد اسماعیل صدیقی / ۱۹۸۲ / پیشاور / اردو / ماهنامه
 ۱۷۲ / هدایت اسلام / حرکت انقلاب / مولوی منصور / ۱۹۸۱ / پیشاور / فارسی و پشتو / ماهنامه
 ۱۷۳ / هدایت اسلام / حرکت انقلاب / مولوی مؤذن / ۱۹۸۱ / پیشاور / فارسی و پشتو / ماهنامه
 ۱۷۴ / هفته نامه وحدت / حزب وحدت / حزب وحدت / ۱۹۹۰ / قم / فارسی / هفته نامه
 ۱۷۵ / همسنگران / کمیته فرهنگی امارت گذره حوزه جنوب غرب
 ۱۷۶ / پا حق / ظاهر محسنی / جیلانی محسنی / ۱۹۸۲ / پیشاور / فارسی و پشتو / ماهنامه
 تعداد دیگری از نشرات دوران جهاد و مقاومت نیز بوده اند که محل انتشار و وابستگی سازمانی آنها نتوانستیم پیدا کنیم و در اینجا فقط به ذکر نام آنها اکتفا خواهیم داشت. پیام جهاد، جبهه جهاد، سلام، عبرت، بلخ، هجرت، هجرت، وحدت اسلامی، وحدت، تار، ندای حق، نبرد، ندای وحدت (از آلمان منتشر شده است)، نصیحت، ندای خراسان، مرصد جهاد، فروغ انقلاب، طارق، شهید پیغام، شهید، خواهر شهید (از کابل)، شوری، سنگر، حرکت، جوانی، جهاد اسلامی، توحید

منابع و مأخذ:

افغانستان در پنج قرن اخیر، میر محمد صدیق فرهنگ
 افغانستان در مسیر تاریخ، میر غلام محمد غبار
 شناسنامه افغانستان، بصیر احمد دولت آبادی
 افغان جهاد شورای ثقافتی

